

PROTESTÁNS HETILAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

Megjelen minden héten egyszer szombaton egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt. — Az osztrák-magyar monarchián kívül első országokba egy évre 7 frt. — Egyes szám ára 12 kr. — Hirdetések díja száz szóig 1 frt; kétszáz szóig 2 frt; a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr.; harmadiknál 70 kr.; bélyegdíj mindenik hirdetésnél külön-külön 30 kr. Melléklési díj minden száz darabtól 1 frt 50 kr. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Nagy Péterfia-utca 961. sz. intézendők.

Átmeneti korszak.

(Vége.)

Az új-kor állott volt be. Schwarz Berchtold 1354-ben feltalálja a löport; ugyanez időtájban Gioja Flavia a delejtűt; Guttenberg János 1440-ben a nyomdászatot; Columbus Christóf 1492-ben felfedezi Amerikát. A népek közti közlekedés könnyebb és gyorsabb; távol országok megismertetnek; az ó-klassikusok gondolatkinestára megnyilik az emberek előtt; a tudvány fölébred és kezdi az egyházi tanokat kritizálni; az uralkodók nem Rómának, hanem maguknak akarnak élni és népeikkel együtt sokalják a pápák pénz- és hatalomszomját. Arról kezd beszélni a világ, hogy az eddigi állapotok nem tarthatják fel magukat, újaknak kell beköszönteni.

Beköszöntöttek. A 15-ik század végétől kezdve az emberi élet minden tekintetben más az előbbinél. Állam és egyház, háború és kereskedelem, tudomány és művészet új jellemet öltének. Érezhetni, hogy a folyvásti átmenet vagy fejlődés egy korszakalkotó határvonalon lépett át új stádiumba. Ha e stádium kiindulási pontját Amerika felfedezése képezi, úgy első döntő csatája a reformatio. De a protestáns eszmék politikai elismerést is akarnak kivívni maguknak; a fejlődés tovább halad; beáll a 30 éves háború. Megkezdte ezt Thurn 1619. évi április havában azon czélből, hogy a róm. kath. egyház egyetemességi és egyedül uralkodási hatalmát visszanyerje és a protestánsoknak kényszerűségből engedélyezett jogai visszavétessenek. A törekvés részben 1632. nov. 16-án Gusztáv Adolf által a lützeni csatamezőn, tökéletesen 1648. május 17-én Wrangel, Königsmark és Türenne — tehát francia — katolikus segítséggel a susmarhauseni csatában vissza lett utasítva és 1648. oct. 24-én létrejött a westphaliai béke.

Innentől kezdve a kath. népek szellemi és társadalmi élete más alakot nyer. A vallási érdekek külsőleg meg vannak szilárdulva; azon kötelek

melyek az egyes államokat Rómához fűzték, lassanként feloldatnak. A pápaság és a császárság mindinkább háttérbe szorítottatnak. Angolország hatalmas prot. állammá lesz és elősegíti a prot. és kath. országok egyensúlyát. Az ausztriai ház Franciaország törekvései folytán kényszerítve van a prot. északi német államokkal és Angliával egyesülni. Viszont Franciaország érdeke kívánja a német rendek épése felett örködni, hogy azokat Ausztria ellen felhasználhassa. Így történik, hogy a prot. nézetek a kath. országokba átszivárognak. A vatikáni kekeresztyénség tekintélye süllyed; tanainak meggondolás nélkül és gyermeki naivsággal a népek többé nem akarnak hódolni. A vallás a gondolkodás és meggyőződés dolga lesz és azt szabadon választhatni. Hozzá jött, hogy az államok, különösen Nagy Frigyes korában mint kifejlett, önálló tényezők, mondhatni mint egyéniségek állanak szemben egymással. Most ébredeni kezd a népek azon törekvése, hogy a protestantismus demokratiai elvei az állami életben is érvényesüljenek. — A dolgok új forduló ponthoz értek, 1786. aug. 17-én Nagy Frigyes, ki százada szellemének a legtökéletesebb és legnemesebb formákban kifejezést adott, meghalt és 1789. jul. 12-én a francia nagy forradalom kitört. Jelen napjaink korszakában élünk. Jelígeje: *Szabad állam és szabad egyház*, oly állam, hol a nép alkotja meg országos törvényeit és azokat uralkodójától szentesítve, kormányának kezébe adja a közjólét előmozdítása, fentartása, megőrzése végett; és oly egyház, mely hit dolgában emberi tekintély parancsát nem ismeri, hanem a lelkiismereti szabadságnak teljes épségben tartása mellett és az Idvezítő által tanított szeretet alapján állván hitvallását a kor szellemi kívánalmai szerint alkossa meg.

Meg kell vallani, hogy a mai kor ezen eszméi még nincsenek megvalósítva. Azt is tudjuk, hogy e kívánalmak a protestantismus elveiből szülemlettek. Ennélfogva nekünk, a protestantismus híveinek teendője még óriási nagy. Nem abban áll ez, hogy mi

apáink meggyőződéseit egész merevséggel mint szent ereklyéket őrizzük, hanem hogy észleljük a jelen nemzedék lelki szükségait, s azokat egész odaadással kielégíteni törekedjünk. Bármily büszkén hangoztatta a pápai egyház, hogy örökkévalóságra van hivatva, hogy nem fog eltűnni az élet szinpadjáról, ez minket ne zavarjon, bennünk kath. nimbus utáni vágyakat ne ébreszsen. Minden létezőnek szünet nélküli átmenete, fejlődése biztosíthat bennünket, hogy a róm. kath. egyház sem menekülhet azon sors elől, melyet Kingsley Károly emigy ir körül:

„Gottes Mühlen mahlen langsam, aber auch unendlich fein ; Steht und wartet er geduldig, macht er endlich Alle klein.“

Annál inkább, mert a róm. kath. egyház azon középkori ábrándon alapszik, hogy csak a pápa bírja a mennyország kulcsait; hogy a föld a nyomorúság völgye; a pokol a bűnös lélek börtöne; a menyország a jámbor — a pápának alázas — szívnek örökkévaló örömhelye, melyben őt, midőn innen távozik, az egyház kegyelme érdeme szerint elhelyezi.

Mi józanabb, fiatalabb eszmék bajnokai vagyunk. Mi a láthatlan dologról való tüzetes tudomással nem dicsekedhetünk; ezt az Isten kegyelmére bizzuk. De a mit tisztán tudunk és vallunk, ez: hogy az emberiség rendeltetése nem más, mint: „*Tenni, míg nappal van.*“ Haladni a tökéletesedés pályáján fáradhatatlanul, mert az élet fejlődés, végnélküli átmenet. Ha mi Jézus urunk amaz intését, hogy *az Istent lélekben és igazságban kell imádni*, megvalósítottuk a népek életében, akkor, de csak is akkor fejeztük be pályafutásunkat és csak akkor következik be a protestantizmus átmeneti korszakának vége. *Azért félre a tévívárással és csüggedéssel; mert a tiszta protestantizmus bátran haladhat rendeltetésének célja felé — győzni fog!*

Bierbrunner Gusztáv.

T ű n ő d é s e k.

(Folytatás.)

A közelebbi mondatokkal korántsem oda céloztam én hogy a lelkész ne érdeklődjék hazája sorsa iránt, hogy mintegy kiszakítsa magát a polgári közösségből s mint cosmopolita lebegjen ég és föld között. Az a föld, mely őt szülte s dajkáló karjain hordozza és táplálja; az a föld, melynek sok százados története a felemelő és lesújtó, örömdetes és gyászos események emlékeit őrzi és tartja fenn a polgár és egyháztag számára gazdag tanulságul, neki is hazája, azt neki is szeretnie, annak üdvéért neki is munkálnia kell. — Ha mégis szót emeltem a mi korunkban divatos politikai szereplés ellen, csak figyelmeztetni kívántam a túlzásokra,

melyek a lelkészt sokszor saját legigazabb hivatása körén messze túragadják s gátolják abban, hogy azt lelke öszpontosított erejével és figyelmével szolgálhassa s a melyek nem egyszer életét megkeserítő gyümölcsöket teremnek.

Figyelmeztetni akartam, tünődésem által arra, hogy bár égő szerelem hevítse a lelkészt hazája iránt, ő ne a politikai gyakorta változó párhullámzások közt vesztegessen erejét és idejét, melyeket a szenvedélyek kitörései oly sokszor eltorzítanak, s melyek közte s saját hívei között nem, egyszer a legnagyobb űrt ássák s épen azért legsajátosabb munkája terén megbénítják, tehetlenné teszik.

Legyen a lelkész az ő széles és sokat magába ölelő hatáskörében munkás és buzgó erői és képességei szerint akkor bizonyára lerövíja honfui kötelelességeit is.

Az igehirdetés, keresztes, esketés, temetés s más ilyenmő szorosan meghatározott teendőkön kívül illetőleg azok kiegészítésül a lelkésznek legsajátosabb munkaköre a lelki gond a cura pastoralis, mely „az evangyeliomi lelkész munkálkodásának koronája, mert hivatásának minden egyéb oldalai az által szenteltetnek meg és jutnak tökéletességre.“ A lelki gond által felelhet meg a lelkész hivatala céljának, mely nem más, mint az Isten országának eljövetele. Igen, a lelkésznek feladata híveit az örök élet forrásainál legeltetni s annak tiszta vizével táplálni a boldogságra. — Ezért neveztetik ő pásztornak, legeltetőnek; a lelkipásztor nevezet azért nagyobb jelentőségű, dicsőbb és magasabb, mint az ígét hirdető, tanító nevezet. A lelkipásztornak az ígét nemcsak hirdetnie, hanem tettei és példája által testté kell alakítania. „A lelkipásztornak, mint Hüffel szépen és találóan mondja, épen mint a nevelőnek az a kötelessége, hogy tanításának, ébresztgetéseinek utána nézzen; hogy az elhintett magvak felett őrkdjék, azokat oltalmazza, ápolja, a hiányost kiegészítse, a gyengét erősítse, az ingadozót gyámoltsa, a veszélyeket, ha fenyegetnek, eltávolítsa, a hol segélyre van szükség, segítsen; a lelkésznek kötelessége a mint idő, hely körülmények és szükségletek kívánják: a lakházakban és a mezőn, örömdetes és elszomorító alkalmakkor, esetleg és célzatosan, beszélve, cselekedve, hatva sorompóba lépni; a lelkipásztornak kötelessége egy szóval azon lenni, hogy beszélgetések, figyelmeztetések, vigasztalások, bátorítások, intések és büntetések által az evangyeliom igazságait, a cultusnak benyomásait az életben egy igazsággá tegye. — A lelkipásztori munkásság sajátos sphaerája tehát a község és egyének közvetlen élete és a lelkipásztorkodás sajátos alapgondolata az: „munkálkodni míg nappal van és soha el nem fáradni.“ Legyenek azért bármily tudósok a lelkészek, hirdessék bár az ígét angyalok nyelvén, de ha a lelkipásztorkodásról megfeledkeznek, szavaik elhangzanak s legfelebb pillanatnyi hatásokat idéznek elő. — Mint a forrás üde és tiszta vize elpárolog a nap égető hevén s mély medret nem áshat magának, ha lombos fák jótékony árnyaikkal nem borulnak arra, ugy az örök igazság harmatcseppei is felszáradnak a sziveken, ha a lelkész folytonosan őrkdő gondját nem terjeszti ki azok felibe. De épen ebből következik, hogy a lelkésznek mindenkor és mindenütt valóban lelkésznek kell lennie; ebből következik, mily ügyetlen s a lelkészi hivatal természetével homlokegyenest ellenkező, azt mélyen sértő is ama nálunk közkeletű mondat: addig pap a pap, míg a kathedrában van. E felfogás aligha nem tet-

szik sok papnak, mert kényelmes, és e szerint sok olyat megengedhet magának és megenged neki a felületesen gondolkodó világ is, a mi állásával össze nem fér s annak értékét alászállítja.

(Folyt. köv.)

Tudósítás

a magyar reformált egyház egyetemes tanügyi bizottságának Budapesten f. évi július 1-ső napján megkezdődött tanácskozásairól.

(Folytatás.)

Julius 5-ik napján.

A gymnáziumi tanterv megállapítása foglalkoztatta az e. t. bizottságot. Nem lévén elegendő terem minden egyes bár érdekes mozzanatnak felemlítésére, csak a legfontosabbakat emelem ki.

Miután bármely idegen s annyival inkább valamely holt nyelv sikeres elsajátítása nagyon függ attól, hogy a tanulók saját anyanyelvöket, ennek alak- és mondattanát mennyire értik, ismerik és alkalmazzák, a bizottság a latin nyelv tanításának kezdetét a 8 oszt. gymnáziumban a 2-ik, a 9 oszt. gymnáziumban pedig a 3-ik osztályban kívánja megkezdetni; annyival inkább, mert tapasztalat szerént, a gymnáziumba lépő elemi tanulók jelentékeny része a latin nyelvben való biztos előhaladásra szükséges alak- s mondattani ismereteket és készséget nem hozza magával a kellő fokban és mérvben; de értelmi fejlettsége is sok kívánni valót hagy fenn stb.

Az egyetemes bizottság részint azon meggyőződésből indulva ki, hogy a német nyelvi oktatásnak főleg gyakorlati jelentősége van, és hogy a tanulók a német nyelvben magán uton is szerezhettek annyi jártasságot, hogy ennél fogva azt az életben biztosan gyakorolhassák, részint azért, hogy a régóta panasztárgyát képező túlterhelhetésén a tanulóknak segítve legyen, a német nyelvet kihagyatni kívánja a rendes tantárgyak sorából; azonban teljesen méltányolva a német nyelvnek közéletbeli nagy fontosságát, óhajtja, hogy a német nyelvnek minden tanintézetnél rendes tanára legyen s annak tanítására annyi gond és figyelem fordítassék, hogy a tanulók az illető szaktanár vezetése alatt még a német nyelvi társalgásra is képesek legyenek. A megállapított oktatási szervezetnél fogva azon tanulóra nézve, ki a német nyelv tanulására jelentkeznek, az kötelezővé válnék, ép úgy mint bármely rendes tantárgy.

Julius 6-ik napján

a tanterv tárgyalása folytattatván az a természetrajz és bölcsészet kivételével minden egyéb tantárgyra nézve az illető albizottságok munkálatai alapján megállapított.

A kiküldött albizottság a felsőbb leánynevelő intézet és polgári iskola egészen újra dolgozott szabályzatát bemutatván, az némely módosításokkal elfogadtatott és megállapított. Különösen a közoktatási szabályzat 160. §-a így szövegeztetett: „A befejezett 4 éves tanfolyam fölé állítható még egy továbbképző tanfolyam, mely 2 évig tart, ugyanannyi osztálylyal, oly nők számára, kik a rendes 4 évi tanfolyamon felül is még nyilvános intézetekben akarják tanulásukat folytatni, hogy általános műveltségökhöz tartozó ismereteiket gyarapíthassák.”

A közoktatási szabályzat II. része a gymnáziumokról tárgyalatván, az némely jelentékeny módosításokkal szövegeztetett. A 126. §-nál nevezetesen kimondatott, hogy a megállapított qualificatio mellett rendes tanároknak csak protestáns egyének alkalmazhatók.

Julius 7-ik napján.

A gymn. tanterv végleg megállapítottatott s a gymnáziumra vonatkozó §-ok tárgyalattak.

Majd a főiskolákról szóló §-ok folytatólagos tárgyalása következett. A 201. §-nál a bölcsészeti tanfolyamban 12 tanári szék felállítása — tehát nem 16, mint a szervezeti szabályzat eredeti szövegében olvasható — véleményeztetik, de úgy hogy a tanárképzést is ezen tanszékek tanárai lásák el.

Ugyan e napon dr. Ballagi Mór urnak mint a régi egyet. tanügyi bizottságból kiküldött albizottság elnökének megvizsgált és rendben talált számadásáról a vizsgáló bizottság jelentése felolvastatván, ebből kitűnt, hogy a könyvekkel való végleszárolás után maradt kamatokkal együtt 468 frt 47 kr. készpénz, mely takarékpénztárba helyeztetvén a betéti könyv megőrzésére ft. Török Pál püspök ur kéretett fel; dr. Ballagi Mór ur pedig a felelősség alól feloldatott. — Igy hát rendben volnánk, ámde a dunántuli egyházkerület a könyvek kiosztásánál 102 frt s 12 krral kevesebb értékű könyveket kapott, mint kellett volna. Jogi ag talán a tisztelt egyházkerület követelése az egyet. tanügyi bizottsággal szemben nem is azolható, de a testvéri szeretet és béke kedvéért meg kell találni az utat és módot a parasz megszüntetésére. — Végre a jelentésből megtudtuk, hogy a volt egyetemes tanügyi bizottság az Árvay örökösöknek irói díj fejében még 508 frttal tartozik. A fentebbi összegből csekély pótlással a tartozás fedezhető lesz.

Ezután az érettségi vizsgálati szabályzat megállapított, mint következik:

Az érettségi vizsgák szabályzata.

A gymnáziumi tanfolyam bevégeztével a gymn. munkáság végeredményének kitűntetése végett érettségi vizsga tartandó. Az érettségi vizsgálat rendszerint ott teendő le, a hol a növendék a gymn. utolsó osztályt végezte; a magántanulók érettségi vizsgálata: a hol az utolsó osztályból a vizsgálat letétezt s az ismétlő vizsgálat: a hol a növendék a rozsz osztályzatot kapta.

Érettségi vizsgálatra csak oly tanulók bocsáttatnak, kik a gymn. tanfolyamot teljesen bevégezték s az utolsó osztály tanulmányaiból az iskolai bizonyítvány rovatai szerint legalább elégséges osztályzatot nyertek. E végett minden tanuló az igazgatónál jelentkezik, ki a jelentkezők neveit a tanári gyűlés elé terjeszti s ez határoz a vizsgára bocsátás vagy elutasítás felett.

Az érettségi vizsgálat írásbeli és szóbeli.

Írásbeli vizsgálat kívántatik.

- a) a magyar nyelv és irodalomból,
- b) a latin nyelvből,
- c) a görög nyelvből.
- d) a mathesisből. És pedig a magyar nyelvből önálló értekezés vagy elmélkedés, a gymnáziumokban tanultaknak körét felül nem haladó tárgyról.

Latinból: fordítás magyarból latinra vagy valamely költői mű kisebb önálló részének kivonatosa elbeszélése latin folyó beszédben.

Fordítás görögből magyarra.

A matematikából a tanultaknak önálló felfogását kívánó s az alaptanokat lehetőleg együttesen felölelő feladat megfejtése.

Az írásbeli vizsgálatok a szóbelit megelőzőleg tartatnak, egyes tantárgyból fél nap alatt az illető szaktanár felügyelete mellett.

Minden írásbeli dolgozatra az egyházkerületben levő teljes gimnáziumok tanárkarai teljes konferenciában 3—3 kérdést állapítanak meg s terjesztenek fel idejekorán a püspökhöz, ki azokból egyet és pedig nem minden egyes gimnáziumra külön, hanem az összes gimnáziumokra egyet kiválaszt s azt pecsét alatt az illető iskolák igazgatóihoz jeküldi. A feladatot rejtő boríték csak közvetlen a dolgozás megkezdése előtt bontható fel.

Az írásbeli dolgozatok két-két tanár által megvizsgálva s az összes tanárkar által osztályozva az érettségi vizsgálatokat vezető elnökséghez terjesztetnek fel a tanárkar azon javaslatával együtt, mely az írásbeli dolgozataik gyengesége miatt szóbeli vizsgálatra nem bocsáthatók felől tesz előterjesztést.

Kinek magyar fogalmazása a tanárkar összhangzó ítélete szerint nem elegendő, szóbeli vizsgálatra még azon esetben sem bocsátható, ha többi dolgozatai elegendő osztályzatúak volnának. Más írásbeli dolgozat gyengesége miatt, ha a többi elegendő osztályzatú, a szóbeli vizsgálatról senki el nem tiltható.

Ha az elnökségnek a beterjesztett osztályzatok ellen kifogása volna, az ügyet saját elnöktele alatt tartandó tanári gyűlésen még egyszer tárgyalás alá vétetheti.

A szóbeli vizsgák tárgyai:

- a) vallás,
- b) magyar nyelv és irodalom,
- c) latin nyelv,
- d) görög nyelv,
- e) történet,
- f) mathesis és természettan és pedig:

Vallásból főképen az egyháztörténelem, különösen magyar prot. egyháztörténet, symbolicus könyveink ismerete s azok alapján a ref. egyház hitelvei érintessenek.

A klasszikus nyelvekből az olvasott szerzők munkáinak nem olvasott részéből is történjék a vizsgálat.

Az érettségi vizsgálat által nem az egyes tantárgyakból elsajátított ismeretek mennyisége, hanem az ifjú szellemi fejlettsége lévén kipuhatólandó, a vizsgálat lehetőleg ez elvnek megfelelőleg s a szakcsoportosítás alapján vezetendő.

Az érettségi vizsgálatokat a püspök vagy helyettese mint elnök vezeti, s ezen elnöknek kézbesíti minden szaktanár az általa képviselt tanszaktól a gymn. tananyag főbb pontjait magában foglaló kérdéseket. A kérdést tanár fejtegettetni, az elnök felteszi.

A vizsgálaton jelen tartoznak lenni az intézet minden tanárai, s a tanárkar az elnökkel együtt határoz az érett vagy nem érett kimondása felett. — Osztályzati fokozatok: kitüntetéssel érett, érett és nem érett. Az egyes tantárgyak-

ból külön osztályzat: jeles, jó, elég, nem elég. Kitüntetéssel érett csak az, kinek mindenképpen jeles osztályzata van.

A mely tanuló csak egy tantárgyból is elégtelen osztályzatot kapott, az 2 hónapra visszavetetik, a midőn javító vizsgálatot tehet. Két tantárgyból kapott elégtelen osztályzattal egész évre visszavetetik, a midőn minden tantárgyból vizsgát tenni köteles. — Kétszeri javítás kísérlete után érettségi vizsga nem vehető fel többé.

Az érettségi bizonyítvány a vizsgáló bizottság elnökének, továbbá az igazgató és vizsgáló tanárok aláírásaival magyar nyelven adandó ki.

Az érettségi vizsgadíjak megállapítása az egyházkerületek teendője.

Az érettségi vizsgálatok eredményéről ugyszintén a bizottság összes eljárásáról jegyzőkönyv vezetetik s ez az osztályzatot feltüntető táblás kimutatással együtt az egyházkerületi elnökségnek megküldetik.

Rendkívüli intézkedések:

a) Magántanulóktól csak az utolsó osztályból nyert legalább elégséges jegy bizonyítvány felmutatása mellett vehető fel az érettségi vizsga.

b) Az utolsó osztályt más intézetben végzett tanuló köteles az illető gymn. igazgatójától kiállított bizonyítvánnyal kimutatni, hogy az érettségi vizsga letételét nem kísérlette meg: ugyan ilyen tanuló, ha javító vizsgára jelentkezik, az illető gimnázium főfelügyelőségétől engedélyt tartozik felmutatni.

c) Minden vizsgák különös díjfizetés alá esnek, melynek mennyiségét az egyházkerületek szabják meg.

Az érettségi vizsgálatok ideje előre kihirdetendő, mely időn kívül vizsgálat nem tartható.

A vizsgálatok szabályszerű megtartásának egyéb részleteiről az igazgató tanár intézkedik.

Joó István.

Tanáregyesületi gyűlés.

(Folytatás.)

Elnök *Szegedi Sándor* élénk tartalmas megnyitó beszédeben legelsőben is kiemeli, mily fényesen igazolja ez a mai nap alapszabályaink azon pontjának czélszerűségét, mely vándorgyűlések tartását rendeli el. „Ime — ugymond — a hol a tanügy közvetlen munkásain kívül legfőleg még néhány tanügybarátra számítánk, nagy és díszes koszoróban látjuk összegyűlve Szatmár-Németi városnak és vidékének művelt közönségét, kiket kétségen kívül nem mulékony kíváncsiság, hanem azon nemes szándék vezetett, hogy becses megjelenésükkel az általok is lelkesen ápolott tanügy iránti érdeklődésüket és ennek munkásai iránt elismerésüket nyilvánítsák s megmutassák a netalán kételkedőknek, hogy itt a magyar reformátusság egyik jelentékeny központján oly kincse van a magasabb fokú értelmiségnek s az egyház és iskola iránti ősi protestáns lelkesültségnek, mely a létező tan- és nevelő intézeteknek nemcsak fenállását és virágzását, hanem tovább fejlesztését is képes biztosítani.“

Ezután röviden érintve a lefolyt iskolai év tanügyi főbb mozzanatait, kijelenti, hogy ezekről s az ezekkel összefüggésben levő vitás kérdésekről szólni nem kíván; egyesületünk működését az eddigi alapon és irányban óhajtja tovább is folytatni s legelső és legfőbb feladatunknak tartja tanintézeteink belső életének emelését, melyért a felelősség már csak azon széles körű önállóságánál fogva is minket

terhel, melyet egyházi alkotmányunk minden egyes tanintézetnek és tanári karnak enged.

Ennek folytán elősorolja teendőinket. Hangsúlyozza, hogy híveknek kell maradnunk református iskoláink azon eddigi sajátságához, mely szerint az ügyek elére állított férfiak buzgalma és lelkesedés fokozta tevékenysége aránylag csekély eszközökkel is óhajtott eredményt tudott felmutatni. Felhívja a gyűlés figyelmét azon törekvésre, mely a tanárok anyagi helyzetének javítását s legközelebb egy közös tanári nyug- és gyámintézet alapítását vette munkába. Feltűnteti a közgyűlésnek s az egyesület ügyei iránt óhajtható meleg részvét szükségességét. Meggyőző okokkal bizonyítja, hogy a vidéki középiskolák részéről a központ iránt mutatkozó némi bizalmatlanság, legfeljebb félreértésen alapulhat. Okadatolva kimutatja a vidéki kisebb iskolák fenntartásának czélszerűségét, s reményét fejezi ki a felől, hogy a protestáns buzgóságnak és áldozatkészségnek sikerülni fog előteremteni azon szükséges eszközöket, melyek az iskolák lényeges követelményei kielégítésére megkívántatnak.

Végül köszönetet mond az egyesület nevében Szatmár-Németi város hatóságának és közönségének, továbbá a két testvér egyház elöljáróságának s a gymnáziumi tanügyi bizottságnak és tanári karnak, hogy egyesületünket szíves meghívással megisztelték s gyűlésünknek kedves körökben való megtarthatására alkalmat szolgáltattak s üdvözölve a jelenlevőket, különösen szeretve tisztelt főpásztorunkat, ki szerény egyesületünkre nagybecsű megjelenésével fényt árasztani sziveskedett, a közgyűlést megnyitottak nyilvánítja.

A megnyitás és ezt követő lelkes eljenzések után Dr. Farkas Antal tanügyi bizottsági elnök meleg szavakkal üdvözölte az egyesület közgyűlését a város, egyház és iskola nevében. Örömet fejezte ki a felett, hogy a magyar reformáció egyik történelmi nevezetességű régi szilárd telepén a magyar református tanügyi munkásainak ily tekintélyes számát egybegyűlve látja. Bizalmát és reményét fejezte ki az egyesület munkássága iránt s áldást kívánt a gyűlés folyamára.

Ezután jegyző Gergely Károly tesz jelentést az egyesület évi működéséről és jelen állapotáról. Előre bocsátva, hogy e működés egyesületünk szervezeténél s tagjainak csekély számánál fogva leginkább csak a közgyűléseken nyilatkozik és így a jelentésben voltaképen alig lehet szó másról, mint az ugynevezett állandó bizottság végzett munkájáról, előadja, hogy e bizottság a múlt évi közgyűlés rendeleteit teljesítette; nevezetesen 1. összegyűjtötte és közölte az egyházkerületbeli középiskolák statisztikai adatait; 2. nyilatkozott és irodalmi téren vitát indított meg a gymnáziumi új tanterv ügyében; 3. közreműködött az egyetem konvent által általánosan elfogadott közoktatásügyi javaslat módosítására; 4. javaslatot terjesztett az egyházkerület elé a gymn. vallásitanítás érdekében; 5. megírta a múlt évi gyűlésen kitűzött 100 frank pályadíjra beérkezett műveket; 6. felszólította az egyes iskolafentartó testületeket a hatóságok alatti tanintézeteknek gyűléseinken leendő képviseltetésére; 7. egyik buzgó tagja szíves utánjárása folytán alkalmat nyert egy teljes középiskolai tankönyvtár használhatóságára; 8. előkészítette az egyházkerületbeli középiskolák tanári nyugdíj- és gyámintézetének felállítását; 9. gondoskodott a közgyűlés megtartásáról és tárgysorozatáról. Az egyesület jelen állapotának feltűntetésére térvén át, meleg szavakkal emlékszik meg az elhunytakról, Nyíri Péter vértesi lelkész és debreczeni egyházmegyei esperestről, Bede Lajos mezőtúri és Tóth Mihály debreczeni tanárokról, kik mindnyájan buzgó, tevékeny tanférjak s egyesületünk ügyszerető lelkes tagjai s jótékony pártolói voltak. — Jelenleg van az egyesületnek 3 tiszteletbeli, 19 alapító, 44 pártoló, 95 rendes, összesen 161 tagja, kik közt jegyző jelentésében a németi ref. egyházat, a máramaros-szigeti összes tanárkart, Csernák István gyulai lelkészt, Vámosi Mihály és Bihari Péter budapesti tanárokat, mint legújában belépetteket különösen üdvözlö. Végül az egyesület szerény munkálkodását a nagyérdemű közönség figyelmébe ajánlja.

Következett a pénztárnoki jelentés felolvasása, mely szerint az egyesület vagyona 1000 frt alapítványi tőkéből, 163 frt 49 kr. megtakarított jövedelemből s 80 frt követelemből áll. A pénztári számadás megvizsgálásával Katona Mihály, Rácz István, Sáfrán Péter és jegyző bizattak meg.

Olvastattatott a pályaműbíró bizottság, Baczner Frigyes, Békési Gyula és Faragó Bálint jelentése, mely szerint a kitűzött határidőre beérkezett két pályamunka közül egyik, melynek jeligeje: „*En bizom református tanügyünk jövőjében*“ mint alapos képzettséggel kidolgozott, gondos tanulmányra mutató és a kérdésre helyesen megfelelő munka a száz arany frank jutalomra teljesen érdemesnek találtatott. A másik, melynek jeligeje: „*A ker. vallás zavartalan forrásán megtisztult erkölcsi jó és a tudományos emberfő mennyisége, a nemzet igazi hatalma,*“ lelkesült buzgó és ügyszerető szerzőre mutat ugyan és sok helyes megjegyzést tartalmaz; de sokkal jelesebb társa mellett jutalomra méltónak nem ítéltethetett. — A nyertes mű jeligés levele fejbontatván, abból Futó Mihály hódmező-vásárhelyi igazgató-tanár neve tűnt ki, kit a gyűlés élénk éljenzéssel üdvözölt; a másik jeligés levél pedig elégettetett. A nyertes mű az egyesület évkönyvében jelenik meg. A bírálat egyebek közt azt mondja róla, hogy középiskoláink érdekében felette óhajtható volna, ha e munka nemcsak társulataink tagjai által olvastatnék, hanem minél szélesebb körben elterjedvén, a benne foglalt eszmék győzedelmét és ez által középiskoláink felvirágoztatását eszközölné.

Erre elnöknek több örvendetes jelentése következett. Jelenti, hogy főt. és nagys. Révész Bálint püspök ur az alapító tagok sorába lépett s az 50 frtos alapítványi összeget a pénztárba be is fizette; továbbá, hogy a múlt évi pályadíj kitűző s magát megnevezni nem kívánó tanügybarát ily czélra most is felajánl 100 frankot aranyban. E jelentés örvendetes tudomásul vétetvén, mind a becses alapítványért mind a nemes lelkű szíves ajánlatért jegyzőkönyvi köszönet szavaztatik s a pályakérdés kitűzésére Szilágyi István, Kovács István, Futó Mihály, Bokor József és Géresi Kálmán tagtársak felkértek.

Jelenti továbbá az elnök, hogy Szatmár-Németi szab. kir. város hatóságától egyesületünkhöz egy nagy fontosságú és kiváló érdekű határozat érkezett, mely szerint a városi közgyűlés egyesületünk jelen összegjövételét azzal kívánja emlékeztetessé és maradandó becsűvé tenni, hogy jövőre egy pályakérdést tűz ki, mely e várost is érdekelné s a feltett kérdést tudományos színvonalon és alaposan tárgyalná, a beadási határidő kijelölését s a pályaművek megbíráltatásáról való intézkedést a mostani közgyűlés elhatározásának hagyván fenn, és kijelentvén, hogy „*a legjobb műnek oda itélendő 200 frtot közpénztárából kifizeti.*“ E nagybecsű határozatot tartalmazó 215. sz. a. jegyzőkönyvi kivonattal kapcsolatban felolvasott Novák Antal, Farkas Antal, Nagy Vincze és Tabajdi Lajos városi bizottsági tagok jelentése is, mely szerint a felajánlott 200 frtnyi pályadíjra a következő kérdés tűzetik ki: „*Ad-e a középiskola a gyakorlati életre annyi és olyan ismeretet, hogy ez által fölöslegessé válnék a felső nép- vagy polgári iskolák állítása azon városokban, melyekben középiskola létezik?*“ Közgyűlésünk a nemes városnak e méltán meglepő s kétségtelen szellemi nyereséggel biztató szíves ajánlatát a legforróbb köszönettel fogadja; köszönete kifejezésére az elnökséget felkéri; s a pályázati feltételek és formások javaslatba hozásával a 100 frankos pályakérdés kijelölésére felkért küldöttséget, a további teendőkkel pedig az állandó bizottságot bizza meg.

Jegyző felolvassa a mező-túri ref. egyháztanács elnökségétől érkezett hivatalos levelet, mely szerint a nevezett egyháztanács 76. sz. a. végzésében „*egyező akarattal s nagy lelkesedéssel elhatározta,*“ hogy egyesületünk közgyűlését a jövő évre Mező-Turra meghívja. A szíves meghívás örömmel elfogadtatik s a jövő évi közgyűlés helyéül Mező-Tur városra jelöltetik ki.

Nevezetes tárgya volt a gyűlésnek Ladányi Gedeon

kolozsvári egyetemi tanár kitünő értekezése: „*A vallás az emberiség és korában.*“ A felolvasást, értekező jelen nem lévén, Géresi Kálmán teljesítette. E mély történelmi búvárlatról s kitünő feldolgozási képességről és készségről tanuskodó művet kivonatolni nem tartom szerény tudósítói körömbe tartozónak. Oly érdekes és becses annak minden része, sőt minden pontja, hogy kedvesebb kötelességet alig teljesíthetnék, mintha az egész mű elolvasására utalom a szives érdeklődőket s megígérem, hogy az évkönyv kiadásával, ha másért nem, már csak azért is sietni fogunk, hogy e kiváló érdekű történelmi munkát minél előbb nyilvánosság elé hozzassuk. Egyesületünk valóban méltán szavazott érte a nagy tudomány szerzőnek hálás köszönetet.

Becsés és érdekes tárgy volt továbbá a *szatmár-németi ref. gymnasium története* is, melyet *Kovács István* szatmári tanár alapos okmánykutatás és szakszerű történelmi ismeretekre támaszkodva, nagy méltánvást érdemlő szorgalommal s lelkiismeretességgel dolgozott ki, s melyből néhány kiváló részletet *Nagy Aron* szatmári tanártárs olvasott fel. — Évkönyvünknek kétségen kívül egyik legértékesebb darabja lesz ez is, melyért a szorgalmas szerzőnek méltó köszönettel tartozunk.

A felolvasások alatt az idő előre haladván, előök bejelentése a tárgysorozaton tett változtatást s a tisztújításhoz szükséges szavazatszedő bizottság megválasztását indítványozza. Ennek folytán a szavazatszedő bizottság tagjaival *Győri Lajos, Kovács Lajos, Kovács Imre, Szatmári Sámuel* és *Dobay Sándor* megválasztván, a délelőtti közgyűlés befejeztetik.

Ebéd után, melylyel a szives házigazdák látták el vendégeiket, a városi nevezetességek s kiváltképen a nevelés és tanintézetek megtekintése végett gyűltek össze a tagok a társas kör üvegtermében. Innét kiindulva megtekintették a ref. gymnasium könyvtárát, természeti gyűjteménytárát és tantermeit, a prot. leánynevelő intézetet, elemi iskolákat, kir. kath. főgymnáziumot, az irgalmas nének zárdáját, a püspöki kertet és palotát s a róm. kath. székesegyházat, mely körutban *Páskuj Lajos* apátplebánus és *Tabajdi Lajos* ref. lelkész vezetése s a látottak felől közölt szives ismertetése és élénk finom társalgása sok élvezetet szerzett a megjelenteknek.

Az élvezetes szemle bevégeztével 6 óraker a közgyűlés folytatása következett. Tárgyaltattak az egyházkerületbeli tanárok nyug- és gyámintézetének alapszabályai, melyeket a múlt évi közgyűlésből kiküldött bizottság javaslatképen előterjesztett s részletes okadatolás kíséretében előre megküldött volt minden hozzánk tartozó középiskola tanárkarának. Hat iskolából érkeztek be észrevételek, melyeket jegyző kivonatolva ismertetett. A tárgyalás a jelenlevők nagy érdekeltsége, élénk részvéte s alapos hozzászólásai mellett folyt. At volt hatva mindenki annak érzetétől, hogy ez intézmény megvalósítását nemcsak korunk humanus szelleme s egyesületünk közóhajtása, hanem a legégetőbb szükség és iskoláink jövőjének nagy érdeke is sürgősen követeli. Mindenki tudta, hogy közgyűlésünk akár egyesületünk céljainak, akár középiskoláink szellemi érdekeinek előmozdítása tekintetéből alig tehetne hasznosabbat, mint ha ez intézmény alapját megvetnie sikerülhetne.

Estve szives házigazdák vezetése alatt a polgári kaszinó kertében a közvacsorára gyűltek össze a gyűlés tagjai, hol mintegy 150 terítéssel ellátott asztalcsoport körül a város értelmiségének szíve-java a legmelegebb magyar barátsággal s lelkesedő örömmel várt reájok. — Nők is voltak jelen szép számmal, részint a városi előkelő családok, részint a távol vidékről jött tanárok feleségei és hozzátartozói köréből. — A pohárköszöntők hosszú sorát *Dr. Farkas Antal* tanügyi bizottsági elnök nyitotta meg, méltányolva a tanári munkásság sisiphusi fáradságait s üdvözölve a munka után közös örömben egyesülni

összejött tanárok gyülekezetét. — Azután *Joó Gábor* városi főjegyző üdvözlé a vendégtanárokat a törvényhatóság és városi közönség nevében. — *Berki István* ref. lelkész az egyház nevében üdvözlé főtiszt. püspök urat. *Kiss Aron* esperest e felköszöntést visszhangozva, költői emelkedett hangon fejezte ki örömét a felett, hogy egyházkerületünk főpásztorát s a tanári gyűlést e fényes multtal, tisztos jelenlét s jövőre is sok szép reménnyel dícekedhető szatmár-németi ref. iskola körében üdvözölheti. — A tanáregyesület részéről *Gergely Károly* jegyző mondott köszönetet a város közönségének a meglepő szives fogadtatásért. — *Kovács István* a szatmári iskola nevében köszöntötte fel az egyesületet. — *Dr. Bihari Péter* a nap eseményeire hivatkozva a feletti örömeinek adott kifejezést, hogy a szatmári lelkes közönség művelt körében lehet az ember jó, buzgó protestáns a nélkül, hogy antikatholikussá lenne s lehet jó, buzgó katolikus a nélkül, hogy antiprotestáns érzelmeket táplálna, s pohárt emelt a gyűlés iránt meleg érdeklődést taúsító művelt katolikus egyházi és világi férfiakért. — *Szücs Gyula* egykori derék tanárát *Szilágyi Istvánt, Csomay Imre* Ladányi Gedeon egyetemi tanárt nagy lelkesedés és hosszas éljenzés közt köszöntötték fel. — *Szilágyi István* megható beszédben tüntette fel a tanári munkásság legszebb jutalmát, a tanítványi hálát. *Fésős András* a tanáregyesület elnökeért *Szegedi Sándor*ért emelt poharat. — A felköszöntések zajában érkezett meg *Felméri Lajos* egyetemi és *Szabó Sámuel* főiskolai tanár Kolozsvárról, kiket *Gergely Károly* sietett üdvözölni. *Dr. Farkas Antal* Futó Mihályt, a tanári pályán oly szép sikerrel futó tanférfiut köszöntötte fel, mint a ki ellentétben az írás ama mondásával: „nem a futóké a jutalom,“ a mai pályázaton jutalmat nyert. — *Kardos Károly* azon rendért ivott, melyről a toasztok rendjében rendesen meg szoktak emlékezni, a papi rendért. — *Joó István* Szatmár városáért, *Vajay Károly, Géresi Kálmán, Tabajdi Lajos* a tanárnékiekért és a jelenlevő nőkért, *Melegh Gyula* a többi egyházkerületekből jött kartársakért üritették poharaikat; szóval egymást érte a szellemesnél szellemesebb élénk és tartalomban gazdag toaszt. De legtartalmasabb volt mégis *Mándy Benő* város-oroszi ref. lelkész felköszöntője, ki annak öröme, hogy a tanáregyesület a szatmári ref. egyházmegye kebelében tartja gyűlését, *Szarka Boldizsár* vetési és *Bartha Mór* sályi ref. lelkészek kezessége mellett egy 100 frtról szóló váltót ígért és ajánlott fel az egyesületnek, mely összegét a szatmári ref. egyházmegye részéről kiüzendő pályakérdés leghevesebb megfajtójának jutalmazásául fog kifizetni. — Természetes, hogy nyomban követte a harsogó éljen, méltó elismerés, hálás köszönet. Ez elismerést s köszönetet szívből ismétli, úgy hiszem a nyájas olvasó is, és megbocsátja, hogy az előzményt talán hosszadalmasan is tárgyaltam, főként, ha arra hivatkozom, hogy az említettek kivül még sok oly felköszöntés volt, mely tárgyánál fogva szintén megérdemelte volna a felemlítést. A lelkes öröm, mely a jelenlevőket áthatotta, a szép rend, mely ez összejövetelt rendező bizottság finom tapintatos eljárásáról tanuskodott s az intező kezeknek méltó dicséretére szolgáló, bizonyos ünnepies fényt árasztott a társaságra s úgy tetszett, mintha nem is annyira lakomán, hanem egy ős keresztényi szeretetvendégségen lettünk volna, melyen a testvéri csókokban nyilatkozó közegyetértést az Urnak tetsző áldozatfogadalmak követték.

(Vége köv.)

Gergely Károly.

A tisztántuli ref. egyházkerület folyó évi 2-ik közgyűlésének közérdekű tárgyai.

Révész Bálint püspök megnyitó beszéde után két új esperest és egy segédgondnok eskettetett fel s foglalták el ünnepélyesen hivatalos székeiket, *Dávidházi János* pocsalyi lelkész a debreczeni, *Lukács Ödön* nyiregyházi lelkész a felsőszabolcsi egyházmegye megválasztott esperestei; *Bernáth István* m.-pályi közbirtokos a debreczeni egyházmegye segéd-

gondnoka. — Ifjú erők, telve nemes buzgósággal s egyházunk iránt lángoló szeretettel.

Az Andaházi-Szilágyi intézetben 4 hely üresedvén meg, Bónis Sámuel, Bernáth Béla, Fényes Kálmán és Vásárhelyi Bencze folyamodók gyermekei vétettek fel.

K. Tóth Mihály debreczeni lelkész, a konventi képviselőségről lemondván, helyébe Balogh Ferencz főiskolai tanár választott meg.

Az egyetemes tanügyi bizottságnak szervezete, úgy a mint az legközelebb Budapesten meg lett alkotva, a közgyűlés által elfogadott; s teljesítettik a nevezett bizottságnak azon kérése, hogy bizonyos meghatározott összeg bocsáttassék az egyházkerületek részéről rendelkezése alá, melyből kiadásait fedezhesse. A bizottság tagjaiul ezen egyházkerületek részéről megválasztottak: Joó István, Kiss Áron, Farkas Antal, Ritoók Zsigmond, Békési Gyula és Tóth Sámuel rendes; Szabó János, Szilágyi István és Némethi Lajos póttagokul.

Egyik legnevezetesebb és legnagyobb fontosságú eredménye ezen közgyűlésnek, hogy a kerületben létező gimnáziumokra vonatkozólag egy felügyelő tanács szervezetét, melynek szervezeti teendői és hatásköre a következő főbb pontokban állapított meg:

1. A közép iskolai felügyelő tanácsnak tagjai: egy elnök, 2 debreczeni, 4 vidéki tag, továbbá a gimnáziumok igazgatói közül 4 tanárképviselő, kiket az egyházkerületi közgyűlés választ. — A tanács saját kebeléből választ jegyzőt. — A felügyelő tanács közvetlen az egyházkerülettel áll összeköttetésben.

2. Az elnök rendes fizetést és utazási átalányt, a vidéki tagok napdíjt huznak az egyházkerületi pénztárból.

3. Az elnök minden gimnáziumot évenként legalább egyszer meglátogat s közvetlen tudomást szerez az intézet anyagi és szellemi állapotáról, a tanárok működéséről, a szükséges tanszerekről, a kiszabott tanterv s felsőbb rendeletek pontos végrehajtásáról stb. — Az érettségi rendes vizsgálatokon vagy maga, vagy a felügyelő tanács tagjai közül kinevezett helyettese, a rendes elnök mellett, megjelenni köteles. Tapasztalatait a szükséges intézkedés megtétele végett az illető középiskolai helyihatóság, szükség esetében az egyházkerület elé terjeszti.

4. A felügyelő tanács minden évben egyszer, szükség esetében többször, lehetőleg az egyházkerületi gyűlést megelőző napokban tart ülést.

5. A felügyelő tanács gyűlésének tárgyai:

a) Az elnök saját tapasztalása s a beküldött értesítvények alapján évenként részletes jelentést tesz, minden egyes gimnázium anyagi és szellemi állapotáról.

b) A prot. tanügyi vagy egyes gimnáziumok érdekében indokolt javaslatokat terjeszt az egyházkerületi közgyűlés elé.

c) Minden középiskolai tanárkar minden isk. év végezte után 15 nap alatt beküldi a következő isk. évben használandó tankönyvek lajstromát; s a felügyelő tanács a kijelölt tankönyvek használhatósága vagy nem használhatósága felett érvényesen nyilatkozik s a nem használhatók helyett más alkalmasokat jelöl ki.

d) A gimnáziumok összes anyagi és szellemi állapotáról évenként az egyh. ker. közgyűlésnek részletes jelentést tesz.

e) Minden gimnáziumot fentartó hatóság, a helyi felügyeletre vonatkozó szabályokat, tudomás végett a felügyelő tanácshoz felterjeszti.

6. Minden gimnázium élén vagy állandó, vagy legalább 6 évre választott igazgató áll, ki az egész intézet vezetéséért felelős.

7. Tudományos szakkönyvek, folyóiratok és tanszerek beszerzésére évenként az algyimnáziumnál évenként legalább 50, teljes gimnáziumnál legalább 100—200 frt fordítassék.

8. A középiskolai tanügy előmozdítása végett, évenként a nagy szünetidőben tartandó tanári értekezletekre, minden gimnázium képviselőt küld, kinek uti költségét az illető iskola fizeti.

9. Minden gimnázium nyomtatott évi értesítőt ad ki, mely értesítőnek szükségképeni részei azon rovatok is, melyeket a felügyelő tanács megállapít s az értesítőt hivatalból megküldi a tanács elnökének s az egyházkerületi levéltárnak.

Ezen középiskolai felügyelő tanács költségei következőkben állapították meg: az elnök részére évi tiszteletdíj 500 frt, utazási átalány 200 frt, irodai szükségletre 60 frt; a többi tag részére pedig egy évben 2 gyűlés tartását véve fel, a napdíjak s utazási költségek fedezésére számításba vétetett 600 frt; tehát 1360 frtot tesz az évi kiadás. S ezen költségek következő forrásból fognak teljesíteni, minden középiskolában a mostani tandíj emeltessék minden növendék után 60 krtól 1 frtig menő összeggel; melyből bejövendő összeg az illető gimnáziumok igazgatóságai által középiskolai közigazgatási költség czime alatt az egyházkerületi pénztárba fog beszolgáltatni.

A középiskolai felügyelő tanács tagjaiul megválasztottak: elnökké ideiglenes minőségben Révész Bálint püspök, állandó tagokká: Révész Imre, Sápó Sámuel Dekreczenből; Kiss Áron, Szabó János, Farkas Antal, Kántor Sámuel vidéki tagok; Békési Gyula, Szilágyi István, Futó Mihály, Bodolay László tanárok.

Allamsegélyben részesítették:

1. A nagybányai egyházmegyéből: az adorjáni, rozsályi, kis-peleskei, m.-tótfalui egyházak 55—55 frttal; Árokházi István, Pásztor István lelkészek 40—40 frttal; Ács János n.-hodosi tanító 25 frttal.

2. A békés-bánati egyházmegyéből: dobozi és orosházai egyházak 55—55 frttal.

3. A beregi egyházmegyéből: benei egyház 55 frt; Arday Pál bilkei lelkésztanító 98 frt, Miklós József, Kulcsár János lelkészek 40—40 frt, Balla Ignác világtalan tanító 25 frt.

4. A bihari egyházmegyéből: m. telegdi, lessi egyházak 55—55 frt.

5. Heves n. kunsági egyházmegyéből: t.-földvári öregszőlőbeli lakosok telepítvénye 55 frt.

6. Nagy-károlyi egyházmegyéből: ólcsvai és k.-sz.-miklósi egyházak 55—55 frt.

7. Máramaros-ugocsi egyházmegyéből: gödényházai, turtarebesi, foncsikai egyházak 55—55 frt, Szabó Miklós, Szűcs Ferencz lelkészek 40—40 frtot, Ladányi József tanító 25 frt.

8. Alsó-szabolcsi egyházmegyéből: Eszlár 55 frt.

9. Felső-szabolcsi egyházmegyéből: kálló-semyényi, nyiregyházai, téthi, gelsei, ibronyi, kótalyi egyházak 55—55 frtot, Zsidai Menyhért, Bentek Pál, Liskai József, Török Mózes, Dus György lelkészek 40—40 frt. Kozma Menyhért, Kozlár Ferencz, Nagy Gábor tanítók 25—25 frt.

10. Nagy-Szalontai egyházmegyéből: Ssócs Imre, Kutassy Lajos lelkészek 40—40 frt, Bakcsay Gyula tanító 25 frt.

11. Szatmári egyházmegyéből: kölcsei, csaholczi egyházak 25—25 frt, Péter Dániel, Sárközi Ignác lelkészek 40—40 frt, Horváth Pál tanító 25 frt.

(Folyt. köv.)

KÖNYVISMERTETÉS.

Geschichte des Evangeliums in Ungarn

Sammt Siebenbürgen, mit besonderer Berücksichtigung des Liebeswerkes des Gustav-Adolf Vereins und der ungarischen evang. Hülf-Anstalt in diesen Ländern. Von Stephan Linberger evang. Pharrer in Késmark. Budapest, 1880. (Verlag Von Victor Hornyánszky.) 8. r. 199 l. Ára ?

harmadik mű a forradalom óta, mely honi szerzőtől német nyelven, tehát német közönségnek, kifelé szól. — Bauhoferé 1854, Borbisé 1861, és kéz alatti mű 1880-ban mindannyian a magyar protestáns egyház történetét ölelik fel, lehozva a fejtegetést korukig. — Mindhármán egyeznek abban, hogy a súlyt az ágost. hitvallásukra fektetik, a di-

vatos rationalismustól óvakodva, mélyen vallásos alapon állanak s külföld előtt igyekeznek ismertté tenni beannunket. — Az 1-ső és 3-ik szerző tisztelik a magyar nemzetet, hazafiasok s államalkotó és fentartó jogait elismerik, a 2-ik szerző más nézpontoknak hódol. Egyeznek annyiban is, hogy eddigelé nincsenek magyarra fordítva.

Linberger műve ajánlva van a Gusztáv-Adolf egyesület központi hatóságának, kegyeletes érzésből, hálából. Jellegje zolt. 33, 20. A fordítás joga fentartatik. A jövedelem fele a Leopoldinum (Lipót emlékalapítvány) gyarapítására szenteltetett. Az előszóban írja szerző: nem felesleges előadni népszerű irányban, a nagy közönség számára s egészen a jelenkorig lehozva, protestáns egyházi történelmünket; egy úttal méltatni akarta a Gusztáv Adolf egyesület jó cselekedeteit a hazai egyházak érdekében, ezért itt egy részről, szíves tekintettel lévén azon nagy és hatalmas, jótékony egyesületre. Az utolsó 20 év (1860—80.) áldásteljes korszak kezdetének jelezte. Vajha úgy lenne! De én a jobbrafordulásnak biztos jeleit és tényeit még nem látom, bár a reménynek helyje van s itt-ott az egyesek öntudatában és törekvésében a felderülés egyes sugarai felcsillámlanak.

Az I. szakasz 8 lapon át ismerteti Magyarországot a reformáció kora előtt a vezérek, árpád-házi és vegyes családbeli királyok idejében. A tömör bevezetés szükséges tájékozást nyújt a külföldi olvasóknak.

A II. szakasz (9—36 l.) a reformáció kezdetét és elterjedését tárgyalja Miksa király haláláig. Dévayt és Hontért a magyar és erdélyi reformáció két oszloppapostolának nevezi és méltán. Hontér munkája, a híres „libellus reformationis“ egész terjedelemben adatik a függelékben; az először latinul jelent meg Brassóban, alkalmasint 1543-ban, aztán németül 1547-ben, Luther tudós, tiszta és hű dolgozatnak nevezte 1549-ben. Az ágostai hitv. egyháznak első rendű szervezeti s fegyelmi irata áll 19 címből; szép oldala, hogy intézkedik a vallás erkölcsi élet ápolásáról, a szeretet művek gyakorlásáról, nem kizárólag az elvont tanokat s imály formákat öleli fel. Helyesen tette szerző, hogy az olvasó elé adá az egész szöveget.

A kálvinizmus meghonosítása elég bőven s mérséklettel vázoltatik, a meghonosítás Melancthon közvetítő irányának tulajdonítottatik, bár másfelől bizonyos, hogy a nélkül is átszarmazott volna hazánkba; Dévay Bâselben 1537. őszén olvashatta az Institutiót sőt az épen akkor megjelent Kálvin-kátét is, s visszajövele után azonnal a helvét irányú úrvacsorai nézetet sürgeté. Ez tény, ez nem Melancthon hatása. Fehértói János, Bécsben a cancelláriánál hivatalnok, 1551-ben köszönetet mond Bullingernek munkáiért, ezeket olvassa ő s a nemzet sokat köszön azoknak vallási felvilágosodás dolgában. Az Bullinger hatására mutat. Huszár Gál 1557. Kálvin munkáinak hatását érinti. Szerző a csengeri zsinatot hibásan tette 1557-re (Lampe Embernél is hibás az évadat) e korai évben nálunk még szólni sem lehet református hitvallás elfogadásáról, csak két év múlva kél az első kálvini hitirat Váradon Mélius körében. Ez időponttól aztán rohamosan hódítóvá lesz a kálvin irányzat; 1562-ben dolgozta magyarra át Kálvin kátéját Melius Péter. A szláv és német nyelvű elem állandóan ellenezte a helvét irányú vallásmozgalmat minálunk; a magyar elem pedig tárt karal fogadta. Az ágostai hitvallás le sem fordított magyarra 1692-ig, s így a magyar ajkú népre hatást nem tehetett; ellenben a heidelbergi káté 1578-ban, a helvét hitvallás addig 1616-ban magyarul olvasható. A nemzeti génus is bejátszott a kálvinizmus terjedésére. Hontér a maga nyomdáján egy magyar könyvet sem nyomtatott, nem csoda tehát, ha a szélesség a nemzeti nyelven nyújtott új hitiránynak, mint „magyar vallás“-nak hódolt.

Az unitarizmus foganatosabb meggyökereztetője Blandrata volt, ezért nevezték őseink a Tiszavidéken az első unitáriusokat Blandratistáknak. Az ő szellemi hódítványa volt a merész igazgató és szónok Dávid Ferencz; az orosz-

lán rész aztán ennek jutott; de ugyan ő tőle el kellett ragadni a vezéri pálczát, mert a hirneves megalapító utóljára túlhajtásaival kockáztatta és compromittálta azt, úgy hogy újra Blandratának kellett fellépni Dávid ellen és megmennteni az unitarizmust.* — Tévesen írja szerző (31. l.) Egri Lukácsot egri papnak, mert ungvári lelkész volt.

A „nagy közönségek“ szánt és „népies“ alakban irt ily munkában mellőzhető lett volna, legalább szerintem, a nominalismus és realismus fejtegetése, behozása; úgy szinte az Osiander és Flacius-féle hitviták emlegetése, ezek országos jelentőségre nem is emelkedtek hazai prot. történeteinkben, sőt gyenge és csekély viszhangot keltettek. **B. F.**

(Vége köv.)

Harmadik kiadásban megjelent mű. Köznapi imádságok, templomi használatra. Készítette Révész Bálint ezelőtt debreczeni főiskolai tanár, most debreczeni lelkész s a tiszántúli egyházkerület superintendense. Harmadik kiadás. Debreczenben kiadja ifju Csáthy Károly királyi gazdasági tanintézeti könyvtárus 1880. Egész vászonban csinosan kötve 2 frt 40 kr. Aranyvágással 2 frt 60 kr.

A szóban levő „Köznapi imádságok“ című munka ajánlatra nem szorul; hisz régi ismerőse az a ref. lelkészeknek és világiaknak egyiránt. Révész Bálint mélyen vallásos lelkének nemes termékei, ájtatos szíve hurjainak viszhangjai azok az imádságok, egyszerű, de szép, valóban magyar nyelven, a bibliai király felséges zamatjával. A mű kiállítása igen szép, az imádságok tiszta, nagy betűkkel vannak nyomva s így könnyen skellemesen olvashatók. Mindezekért mi ez igen becses és díszes kiállítású művet a lelkész uraknak melegen ajánljuk.

*) Az a nagy szabású dicséret és védirat tehát, mit legújabbban 1879-ben a tudós Jakab Elek irt „Dávid Ferencz emléke“ czímen, túloz, mikor minden érdemet Dávidnak ró fel. Blandrata és Socin a körülményeket jobban tudták mérlegelni s így az alkotás es megszilárdítás feltételeit alkalmazni, mint a végtelenbe rohanó, a meredély szélén is megállani nem tudó Dávid Ferencz. Bruys Péter, Carlstadt András és Münzer Tamás-féle irányzat és hajlam állandó alakulást nem idézhet elő; innen lett, hogy Dávidot utóljára saját mélyebben látó pártfelei is desavouálták, elhagyták, bukni engedték, magukat vele együtt a mélységbe rántani nem akarván. Jakab Elek hódoló bámulattal telik el hőse iránt (lásd műve 115. l.) s feleli, hogy elvi álláspontját szakadatlanul változtató egyén sem ma, sem annál kevésbé a XVI. században, példányképpül nem szolgálhat, sem vonzó hatást nem fejthet ki állandóan. Legméltánytalanság azonban Mélius Péter, Dávid szilárdhitű ellenfele iránt. Az erőt, a nagyságot, a kitartást az ellenfélben is méltányolni kell s elismerni. A maga felekezete szempontjából ép oly hősiesség magatartást fejtett ki Mélius; mint alkotó szervező pedig messze túlhaladja Dávidot. A kálvinizmus világelvi jelentőségét bizonyítja 3 század, a magyar, helvét, francia, holland, angol, skót, amerikai nemzetek kebelében kifejtett hatalmas és alakító mozgalmak... egyik bátor harcos volt e téren Mélius is... tehát sem a kereszténység, sem világ-történelmi szempontból az eredményeket mérlegelve nem igazolható sem Dávid túlzó felmagasztalása, sem Méliusnak és kortársainak letőpíteni akarása.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: **Joo István.**

Főmunkatárs: **Toth Samuel.**

PÁLYÁZAT TANÁRI ÁLLOMÁSRA.

A csurgói ev. ref. 6 oszt. gymnasiumban egy tanári állomás betöltendő lévén, kötelessége lesz a választandó tanárnak tanítani, mint a III-ik oszt. főnöke: a latin nyelvet, a III. és IV-ik osztályban. — Történelmet: a IV. V. VI-ik osztályban. Földrajzot: a IV. osztályban. Vallást: a III-ik és IV-ik osztályban.

Jövedelme lesz évi 600 o. é. forint s szabad lakás; egy hold föld felerészben szántó, felerészben rét, esetleg lakás és földek helyett 100 frt készpénz; kész fizetése 5 évenként 50 frttal javíttatik, míg az összeg 800 frtra emelkedik.

3 év alatt oklevelet szerezni tartozik.

A tanári nyugdíjintézetnek kötelezett tagja.

Próba év 2.

A pályázati okmányok, u. m. érettségi s iskolai bizonyítvány, keresztelési anyakönyvi kivonat, előélet, szolgálati s erkölcsi igazolvány, egészségi állapotot tanúsító járási, illetőleg városi orvosi bizonyítvány alólírotthoz be küldendők, folyó évi auguszt. 7-ig.

Kelt Hedrahelyt, 1880. július 7. u. p. Kadarkut.

Körmendy Sándor
esperes.